

IZVJEŠTAJ SA REGIONALNE KONFERENCIJE

“Neformalno obrazovanje na Balkanu“

Sarajevo, 20. i 21.9.2007.

Uvod

Centar za promociju civilnog društva Centar (CPCD), bh. nevladina organizacija sa sjedištem u Sarajevu, djeluje već 11 godina na području cijele BiH, sa misijom promocije i razvoja otvorenog i demokratskog društva. U januaru 2006. godine, CPCD je otvorio Resursni centar civilnog društva u BiH, sa ciljem da pomogne razvoj civilnog društva u BiH i regionalnom okruženju.

Prepoznajući potrebu za regionalnim pristupom pitanju razvoja i povezivanja aktera civilnog društva u regiji Zapadnog Balkana, CPCD je inicirao projekat povezivanja resursnih centara NVO sektora, kao organizacija koje imaju razvijenu organizacionu strukturu i jake informativne veze unutar svojih zemalja.

Nakon višegodišnje saradnje u raznim projektima, sljedeće organizacije su 23.6.2006. godine u Sarajevu izrazile važnost regionalne saradnje na području Zapadnog Balkana, te osnovale Balkan Forum, kao mrežu resursnih centara za NVO:

1. *Centar za promociju civilnog društva, BiH*
2. *Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO), Crna Gora*
3. *Građanske inicijative, Srbija*
4. *Centar za razvoj neprofitnog sektora (CRNPS), Srbija*
5. *Centar za informativne usluge, saradnju i razvoj NVO (CNVOS), Slovenija*
6. *Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Hrvatska*
7. *Centar za razvoj NVO (CERANEO), Hrvatska*
8. *ICVA, BiH*
9. *Makedonski centar za međunarodnu saradnju (MCIC), Makedonija*

Ove organizacije, često na nacionalnom nivou, pružaju pomoć NVO-ima u obliku pouzdanih informacija, savjeta, treninga, i služe kao mjesto za razmjenu ideja i razvoj saradnje među NVO-ima. Resursni centri su dobra osnova za sistem razmjene informacija i koordinaciju, posebno zbog njihove specifične pozicije u NVO sektoru i razvijene organizacione strukture.

Ciljevi Foruma su:

1. inicirati i olakšati regionalno partnerstvo između aktera civilnog društva Zapadnog Balkana
2. Pojačati ukupni uticaj civilnog društva na razvoj i situaciju u regionu
3. Racionalnije korištenje resursa civilnog društva u regiji
4. Promovirati evropskih vrijednosti i standarde
5. Olakšati pronalaženje partnera sa ovog područja za multilateralne projekte

Donator ovog projekta regionalne saradnje resursnih centara za NVO je Odjel za odnose sa javnošću Američke ambasade u BiH.

Konferencija

20. i 21.9.2007. u Sarajevu je održana Regionalna konferencija “Neformalno obrazovanje na Balkanu“, sa 47 učesnika iz Slovenije, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Makedonije i Bosne i Hercegovine.

Ciljevi konferencije:

Podstaći saradnju po pitanju neformalnog obrazovanja u regiji Zapadnog Balkana.

1. Dati definicije
2. Analizirati stanje po zemljama i u regiji
3. Predstaviti dobre prakse iz drugih regija i EU
4. Pokrenuti pitanje certifikacije i standarda
5. Uspostaviti razmjenu informacija unutar zemalja učesnica;
6. Podstaći stvaranje novih regionalnih projekata

Učesnici:

Učesnici na Konferenciji, predstavnici NVO sektora:

Slovenija (6 organizacija)
Hrvatska (5 organizacija)
Srbija (3 organizacije)
Crna Gora (3 organizacije)
Makedonija (3 organizacije)
Bosna i Hercegovina (12 organizacija)

Osim predstavnika nevladinog sektora, Konferenciji su prisustvovali i predstavnici vlasti: Ministarstvo za javnu upravu Slovenije, Centar za stručno obrazovanje Makedonije i Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine. Potpuna lista učesnika sa kontaktima se nalazi u Prilogu 1 ovog Izvještaja.

Na početku Konferencije, prisutnima su se obratili Fadil Šero, direktor CPCD i Aida Daguda, predstavnik Balkan Foruma, i istakli značaj povezivanja civilnog društva u regiji. Konferenciju je vodila Aida Daguda.

Prvog dana Konferencije predstavnici svake od zemalja su prezentirali svojim kolegama stanje u oblasti neformalnog obrazovanja, po zemljama u regiji.

- Slovenija (**Alenka Blazinšek i Rafo Pinosa, Mladinski ceh**)
- Hrvatska (**Gordana Forčić, SMART**)
- Srbija (**Radmila Radić Dudić, Građanske inicijative**)
- Crna Gora (**Ljiljana Garić, Centar za stručno obrazovanje**)
- Makedonija (**Fatmir Bitiqi, MCIC**)
- Bosna i Hercegovina (**Dženana Alađuz, Infohouse**)

Usljedilo je predavanje eksperta (Rahela Džidić, CIVITAS BiH) na temu: Definicija i značaj neformalnog obrazovanja, potrebe i mogućnosti, uticaj na društvo.

Predstavljeni su uspješni primjeri iz prakse:

1. Trening za lokalni razvoj, Lidija Pavić-Rogošić, ODRAZ, Hrvatska
2. Primjena i promocija koncepta cjeloživotnog učenja u BiH, Selma Aličić, Amica Educa, Bosna i Hercegovina
3. Neformalno izobraževanje starijih odraslih in kako to omogućava uključivanje v družbo: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, Alenka Hebar, Slovenija
4. Edukacija Roma, Aleksandar Saša Zeković, Fondacija za stipendiranje Roma, Crna Gora
5. Fatmir Bitiqi, Makedonija

Ova sesija je doprinijela boljem ukupnom razumijevanju stanja razvijenosti koncepta neformalnog obrazovanja u regionu i uočavanju mogućnosti za razmjenu iskustava i neke zajedničke inicijative.

Drugi dan rada Konferencije je posvećen paralelnom radu u tri grupe, sa sljedećim temama:

1. Standardi neformalnog obrazovanja
Facilitator: Jože Gornik

2. Certificiranje / regionalno priznavanje
Facilitator: Branka Kaselj

3. Zakonska regulativa
Facilitator: Anton Vidas

Detaljni izvještaji moderatora svake od grupa se nalaze na kraju ovog izvještaja.

Opšti zaključci, sa preporukama daljih aktivnosti:

Glavna karakteristika Konferencije je bila spremnost i zainteresovanost svih učesnika za saradnju i za pokretanje regionalnih inicijativa, uz mnoštvo izloženih ideja i planova.

1. Svi učesnici konferencije potvrđuju posvećenost daljem razvoju neformalnog obrazovanja na Zapanom Balkanu.
2. Nedvosmisleno je uočena neophodnost uspostavljanja i promocije standarda i neformalnog obrazovanju – organizacije koje izvode NO, treneri/ce, programi i učesnici/ce.
3. I dalje razmatrati mogućnost sertifikovanja koje je potrebno, ali uz koje treba uvek preventivno delovati da ne dodje do preregulisanja koje sputava kreativnost, brzo reagovanje na promenjene okolnosti i što neformalno bitno razlikuje od formalnog obrazovanja.
4. Akteri neformalnog obrazovanja trebaju uspostavljanje radnog partnerstva, ne samo na nivou donošenja odluka, već i sa vlastima i institucijama formalne edukacije, biznis sektorom i socijalnim partnerima, lokalnim udruženjima, istraživačkim centrima itd.
5. Treba izlistati sve strategije i politike, zakonska rešenja koji su vezani za oblast neformalnog obrazovanja na teritoriji Zapadnog Balkana.
6. Uloga i rad Balkanskog foruma i resursnih centara u zemljama Zapadnog Balkana će se medjosobno dopunjavati.
7. Neophodno je definisati dobiti neformalnog obrazovanja za društvu u celini, a posebno za korisnike/ce

8. Neophodno je istražiti mogućnost regionalnog verifikovanja sertifikata za programe neformalnog obrazovanja, modele i mogućnosti regionalnog usavršavanja trenera/ica
9. Kroz aktivnosti Balkan forum će nastaviti podršku inicijativama za donošenje zakona koji će regulisati obrazovanje u zemljama Zapadnog Balkana koje zakon još uvek nemaju.

Preporuke:

1. Balkan forum treba da promoviše koncept neformalnog obrazovanja/regionalna kampanja i povezuje aktere iz zemalja Zapadnog Balkana oformiti posebnu sekciju na web stranici koja bi sadržala relevantne informacije i dokumente u svakoj uključenoj državi, u svim zemljama sprovesti mini promotivne kampanje, organizovati think-tank grupe po zemljama, studijska putovanja po zemljama Zapadnog Balkana,
2. Osnovati savetodavno telo koje će se baviti EU propisima vezanim za neformalno obrazovanje – ekspertski nivo i policy nivo.
3. Koristiti primere dobre prakse u evidenciji i sertifikovanju neformalnog obrazovanja (Europass i Youthpass-EU razina, NEFIX-Slovenija)
4. U pojedinim zemljama Zapadnog Balkana formirati koalicije i partnerstva za donošenje zakonske regulative neformalnog obrazovanja

NEFORMALNO OBRAZOVANJE

LIFE LONG LEARNING

***"When planning for a year, plant corn.
When planning for a decade, plant trees.
When planning for life, train and educate people."***

Chinese proverb: Guanzi (c. 645BC)

Radna grupa 1: **Standardi neformalnog obrazovanja**

Facilitator grupe: Jože Gornik, Slovenija

Ciljevi radne grupe:

- Definicija standarda i razmjena saznanja iz cijele regije
- Opis standarda
- Razlozi standardizacije
- Odrediti smjernice budućeg rada

Standardi predstavljaju minimume zahtjeva koje NFO mora da zadovolji.

Standardi NFO odnose se na skup/set zahtjeva koji se postavljaju pred organizatora, izvoditelja (edukatora), polaznika, i samog programa NFO kojim će se omogućiti kvalitetan razvoj pojedinca kao osobe, profesionalnog djelatnika i aktivnog građanina.

Standardi daju smjernice za organizatore, izvoditelje programa, polaznike.

Primjer 1: Organizator

Propisati minimalne materijalno - tehničke uslove, koje omogućavaju:

- ⇒ *nesmetan rad,*
- ⇒ *uspješnost rada,*
- ⇒ *laku dostupnost;*
- ⇒ *radni ciljevi,*
- ⇒ *itd*

Primjer 2: Izvoditelj (edukator)

Potrebno je definirati osnove, na kojima ćemo definisati dalje kriterije:

- ⇒ *znanje na temu, na koju se izvodi edukacija*
- ⇒ *kompetencije za učenje drugih*
- ⇒ *poznavanje metoda rada*
- ⇒ *itd*

Postojeći standardi iz oblasti neformalnog obrazovanja

- 2003 – EU pripremila je »Policy paper« - koji je smjernica razvoja neformalnog obrazovanja
- 2000 – Evropska komisija primila je »Memorandum o cjeloživotnom-učenju«, koji je dao prve standarde šta i kako se podrazumjeva neformalna edukacija u Evropu.
- TREF (Trenerski forum) u Hrvatskoj je razvio Etički kodeks trenera za razvoj civilnog društva

Standardi iz drugih oblasti:

- standardi učenja za strane jezike - Council of Europe izdao je portfelj
- standardi za informatiku – ECDL (European Computer Driving Licence)
- ISO standardi
- Standardi za rad malih organizacija SOKNO (Hrvatska 2003), proizišao iz sistema osiguranja kvaliteta PQASSO (UK) ali nema vanjske revizije (ovaj sistem se bazira na samoprocjeni)

Značaj standardizacije. Standardi, odnosno rad po nekim opštim principima postaje i uvjet za dobijanje novca na različitim pozivima za projekte, kao i kod donatora. Takođe, primjena standarda olakšava pozicioniranje organizacije na tržištu kao profesionalne i odgovorne organizacije.

Zaključci

- Na web stranici Balkan Forum, koja bi bila promovirana u svim zemljama Zapadnog Balkana, potrebno je oformiti posebnu sekciju »Neformalno obrazovanje« koja bi sadržavala sve relevantne informacije i dokumente koji pokrivaju ovu tematiku:
 - policy paper
 - knjige
 - analize
 - studije primjera
 - zakonska regulativa
 - adresar glavnih aktera
- Mini promotivna kampanja u svim zemljama regije, kako bi se doprinijelo izgradnji imidža ovog koncepta, što je neophodno za uspjeh
- Balkan forum treba da promovira ovaj koncept, i da doprinosi uvezivanju lokalnih aktera u svakoj od zemalja (sastanci, zajedničke platforme rada, mailing liste itd)
- Osnovati regionalnu savjetodavnu grupu koja bi se bavila EU propisima iz oblasti NFO, i koja bi radila na dvije razine:
 1. Ekspertna razina (analize, mapa aktera i slično)
 2. Policy razina (politike na nivou EU, kako se implementiraju i kako da se postigne veći uticaj na području Zapadnog Balkana)
- Organizirati think-tank grupe na području neformalne edukacije po zemljama
- Organizovati međusobne studijske posjete po zemljama Zapadnog Balkana, za NVO i za vlasti.
- Po zemljama Zapadnog Balkana bi se trebala napraviti i analiza primjera iz prakse iz zemalja ZB i usporediti ih sa EU primjerima, sa anketom koja bi se sprovela među NVO i ostalim organizacijama, koje se bave pružanjem neformalnog obrazovanja (instituti, fakulteti, ministarstvo za školstvo, andragoški centar, itd)

Radna grupa 2: **Certificiranje – regionalno priznavanje programa neformalnog obrazovanja**

Proces pristupanja zemalja kandidatkinja EU između ostalog pretpostavlja uvođenje standarda u brojna područja funkcioniranja društva. Poticanje svih oblika obrazovanja pa tako i neformalnog obrazovanja u procesu cjeloživotnog obrazovanja također zahtijeva definiranje standarda kvalitete rada i uvođenje certificiranja različitih programa neformalnog obrazovanja. Postoji bojazan da će se uvođenjem strogih kriterija, procedura i certifikata neformalno obrazovanje previše formalizirati. Stoga je velika odgovornost na pružateljima usluga neformalnog obrazovanja da preveniraju nepotrebnu birokratizaciju.

Kako bi se olakšala komunikacija s ostalim dionicima u području neformalnog obrazovanja, a osobito prema korisnicima potrebno je definirati što se podrazumijeva pod certificiranjem – regionalnim priznavanjem.

Zaključci

Postavljanje standarda za certificiranje znači definiranje određenih preuvjeta:

- Standardi provedbe neformalnog obrazovanja pretpostavka su za definiranje standarda i procesa certifikiranja programa neformalnog obrazovanja
- Unaprjeđivanje standarda kvalitete rada pružatelja neformalnog obrazovanja na razini organizacije i na razini pojedinog trenera – doprinos kompetitivnosti na tržištu koristeći neke od postojećih modela (npr. SOKNO u Hrvatskoj, PQASSO u Velikoj Britaniji, međunarodni ISO standardi)
- Kako prevenirati potencijalno predefiniranja standarda neformalnog obrazovanja – meka granica i razlika u odnosu na formalno obrazovanje

Promocija, kampanje i zagovaranje:

- Zajednička/ regionalna kampanja - promocija koncepta, specifičnosti i dobrobiti od neformalnog obrazovanja
- Jasno definirati dobrobiti od neformalnog obrazovanja za korisnike – što im znači certifikat, vrste certifikata (potvrda o sudjelovanju za potrebe osobnog razvoja, potvrda o usvojenim vještinama za potrebe zapošljavanja ...)
- Koristiti primjer dobre prakse u evidenciji i certificiranju neformalnog obrazovanja – neformalni indeks (Europass i Youthpass – EU razina; NEFIX - Slovenija)

Struktura i sadržaj ovisi o vrsti certifikata:

- potvrda o sudjelovanju (mogući sadržaj)
 - tema
 - broj sati/ dana
 - predavači/ treneri
 - literatura
 - organizator / provoditelj obrazovanja
- potvrda o stečenim zvanjima i vještinama
 - sve gore naveden, i
 - stečene kompetencije – područje, teme, vještine, znanja
 - razina uspješnosti

Regionalno povezivanje i umrežavanje

- Focal point na razini regije - Baza podataka o pružateljima neformalnog obrazovanja, prikupljanje i diseminacija relevantnih informacija, zajednički projekti
- Povezivanje postojećih pružatelja neformalnog obrazovanja

- Formiranje podgrupe u Balkan Forumu – neformalno obrazovanje –
- Delegirati poslove/ ulogu koordinatora grupe kako bi se osigurala efikasnost
- Definirati model suradnje i razmjene informacija
- Istražiti mogućnosti regionalnog verificiranja certifikata za programe neformalnog obrazovanja
- Istražiti modele i mogućnosti regionalnog usavršavanja trenera / predavača
- Istražiti eventualnu potrebu zaštite zlouporabe izdavanja certifikata (s jedne strane postoji samo-diskreditacija u tom slučaju, no pojedini sudionici grupe imaju potrebu još razgovarati o tome)

Radna grupa 3: Zakonska regulativa

Facilitator: Anton Vidas, Hrvatska

Ciljevi

- Analizirati stanje u regiji, uključujući procese u zemljama Zapadnog Balkana koje su donijele zakon o obrazovanju odraslih
- Definirati smjernice za pokretanje inicijative za donošenje zakona o obrazovanju odraslih u zemljama Zapadnog Balkana koje to do sada nisu učinile

Pregled stanja o zakonskoj regulativi neformalnog obrazovanja u regiji

Za raspravu su korištene uvodne prezentacije prvog dana rada konferencije o zakonskoj regulativi neformalnog obrazovanja u zemljama Zapadnog Balkana. Nakon provedene rasprave u kojoj su sudjelovali svi sudionici konstatirano je, da su Hrvatska, Slovenija i Crna Gora neformalno obrazovanje regulirale Zakonom o obrazovanju odraslih, pri čemu su korišteni različiti pristupi, dok su preostale tri zemlje Makedonija, Srbija i Bosna i Hercegovina u postupku pripreme ili pokretanju inicijative za donošenje zakona.

Ovdje se posebno izdvaja specifičnost stanja u Bosni i Hercegovini, koje je komplicirano zbog rascjepkanosti sustava kojim se posebno regulira stanje za svaki od deset entiteta, distrikt Brčko, Federaciju BH i Republiku Srpsku, čime je također opterećen i sustav formalnog obrazovanja u toj zemlji.

Definicija stanja u regiji prema iznesenim pokazateljima

Temeljem analize izvještaja o stanju neformalnog obrazovanja u zemljama Zapadnog Balkana, može se konstatirati da je stanje u regiji raznoliko od zemlje do zemlje. Problem se pokušava riješiti na različite načine, sukladno specifičnostima pojedinih zemalja i nivou razvijene svijesti relevantnih čimbenika, kao i snazi NVO sektora da nametne reguliranje ove obrazovne komponente zakonom.

Argumentiranje, zašto bi neformalno obrazovanje trebalo regulirati zakonom

U smislu osnaživanja pozicije, zagovornicima donošenja zakona kojim se regulira neformalno obrazovanje u zemljama Zapadnog Balkana koje to još nisu učinile, radna grupa ovdje ističe neke od argumenata iskazane kroz tri aspekta: poslovni, javni i nevladin sektor. Lista argumenata ovim se ne iscrpljuje već bi mogla poslužiti kao putokaz za daljnju razradu.

Ozakonjenjem formalnog obrazovanja osigurava se pravni temelj za implementaciju procesa **cijeloživotnog učenja**, koji se sve više nameće kao odgovor na brzo-rastuće potrebe zajednice uvjetovane razvojem novih tehnologija i općenito modernog načina života.

„Prihvatanje koncepcije cjeloživotnog učenja kao temelja nacionalne strategije razvoja obrazovanja i odgoja, pretpostavlja rekonceptualizaciju svih segmenata obrazovanja, pa tako i obrazovanja odraslih. Ono u sustavu cjeloživotne edukacije predstavlja njegovu najekstenzivniju fazu pa je od iznimne važnosti kako će obrazovanje odraslih u njemu biti interpretirano. Kao što je već više puta istaknuto, koncepcijom se cjeloživotnog učenja, povezuju pojedini segmenti (stupnjevi) obrazovanja ali i pojedini oblici obrazovanja (formalno, neformalno i informalno učenje) u jedinstveni sustav. To znači da se cjeloživotna edukacija ne sastoji u mehaničkom produžavanju obrazovanja i odgoja u razdoblje odraslosti, nego u usustavljanju obrazovanja/odgoja djece, mladih i odraslih. Jedino su na taj način moguća rasterećenja u obrazovanju djece i mladih te racionalizacija sustava edukacije u cjelini.“ ****(Bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju, Vlada Republike Hrvatske, Ured za strategiju razvitka Republike Hrvatske)*

a. Aspekt poslovnog sektora

- Formalno obrazovanje ne može kvalitetno odgovoriti na zahtjeve brzo razvijajućeg poslovnog sektora u pružanju specifičnih usluga obrazovanja i edukacije .
- Rješavanje niza problema koji su vezani za prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, specijalizaciju i usavršavanje, koji problemi su izazvani tranzicijskim procesima u zemljama Zapadnog Balkana. Stečajevi mnogih poduzeća doveli su do viška nepotrebne radne snage na tržištu rada s jedne strane, i manjka radne snage za poduzeća i djelatnosti koja uvode nove tehnologije s druge strane.

b. Aspekt NVO sektora

Za sada je jedino kroz sustav neformalnog obrazovanja moguće zadovoljiti potrebe NVO sektora. Organizacije civilnog društva razvile su niz edukativnih programa i treninga bez kojih se ovaj sektor ne bi mogao održati. Tu se prvenstveno misli na:

- Razvijanje osobnih kompetencija
- Osiguravanje održivosti organizacija civilnog društva
- Razvoj civilnog društva
- Odgovor na potreba korisnika
- Razvoj volonterstva (edukacije)

c. Aspekt javnog sektora

- Rješavanje problema nepismenosti
- Jačanje funkcionalnosti i operabilnosti djelatnika i dužnosnika središnje i lokalne vlasti, kroz dodatne edukativne programe na savladavanju znanja i vještina koje se ne stječu u formalnom obrazovanju, a nužni su za suvremeno i kvalitetno upravljanje javnim poslovima
- Prevažilaženje zastarjelih metode rada u javnoj upravi
- Jačanje konkurentnosti nacionalnog gospodarstva

Procjena vlastitih mogućnosti i okruženja za zakonsko reguliranje

Radna skupina procjenjuje da NVO sektor niti u jednoj zemlji Zapadnog Balkana, koje učestvuju u radu konferencije nije dovoljno snažan da bi sam mogao proizvesti takav učinak koji bi kod nadležnih državnih tijela rezultirao pokretanjem postupka donošenja zakona. Međutim, važno je naglasiti da je nevladin sektor kroz organizacije civilnog društva i civilne inicijative već sada snažno prisutan u neformalnom obrazovnom procesu i da postoje formalno-praktične pretpostavke da bude od aktualne vlasti prepoznat kao potencijalni partner.

Smjernice za daljnje aktivnosti

- **Definiranje ključnih dionika**

Kad govorimo o ključnim dionicima onda je dobro razmišljati o dva tipa dionika. Prvu grupu čine dionici koji se pojavljuju u procesu donošenja zakona, tu se misli na nadležna državna tijela koja donose odgovarajuće odluke i usvajaju zakone, dok drugu grupu dionika čine svi koji se pojavljuju kao mogući partneri za pokretanje inicijative za donošenje zakona (NVO-e,

akademska zajednica, relevantni pojedinci, pružatelji usluga neformalnog obrazovanja...) Ovdje je također važno naglasiti da se na određenom stupnju razvoja demokracije i nivoa svijesti građanskog društva oba navedena tipa dionika mogu pojaviti kao partneri inicijatori.

o **Definiranje glavnih aktivnosti**

- Kroz aktivnost Balkan foruma nastaviti će se razmjena iskustava i davanje podrške inicijativama za donošenje zakona koji će regulirati obrazovanje odraslih u zemljama koje to još nisu učinile
- Resursni centri u pojedinim zemljama Zapadnog Balkana nastaviti će koordinirati i okupljati relevantne partnere koji će stvarati kritičnu masu za pokretanje inicijative za donošenje zakona.
- Na web stranici Balkan foruma prikupljati će se dokumenti i primjeri dobre prakse, kao i adrese institucija i pojedinaca koji bi mogli pomoći u pokretanju postupka donošenja zakonske regulative